

კვების მრეწველობის მცირე და საშუალო საწარმოთა განვითარების თანდენსიები საქართველოში

მაია სანიკიძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

კვების მრეწველობას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა აღნიშნული დარგი.

სტატიაში წარმოდგენილია კვების მრეწველობის განვითარების ტენდენციები საქართველოში. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამდე, დარგის საწარმოთა დიდი წილს მსხვილი საწარმოები შეადგენდნენ. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, დღეისათვის კვების მრეწველობის საწარმოთა უმეტესობა მცირე და საშუალო ზომისაა. 2017 წლის მონაცემებით მცირე საწარმოთა წილი შეადგენს 96%-ს საშუალო- 2,8%-ს ხოლო მსხვილი საწარმო- 1,2%-ს. თანაც, კვების მრეწველობის მცირე და საშუალო საწარმოების დიდი ნაწილი თბილისშია თავმოყრილი. სოფლები მოსახლეობისაგან დაცლილია, შრომისუნარიანი მოსახლეობის მიგრაციის შეჩერება კი რეგიონებში ბიზნესის განვითარებით იქნება შესაძლებელი.

საკვანძო სიტყვები: მცირე და საშუალო ბიზნესი; კვების მრეწველობა; სანედლეულო ბაზა; ბიზნეს ინკუბატორი; რეგიონული განვითარება; მცირე ბიზნესის დახმარების ადმინისტრაცია; რეგიონების განვითარების სტრატეგია.

საქართველოში არსებული სანედლეულო ბაზა, ბუნებრივი პირობები, შრომითი რესურსები, ტრადიციები და ამასთან გეოგრაფიული მდებარეობა სათანადო პირობებს ქმნის კვების მრეწველობის განვითარებისათვის. აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა პერიოდში საქართველოში კვების პროდუქტების წარმოებისათვის ჩამოყალიბებული იყო მსხვილი სანედლეულო ზონები, რომელთა ბაზაზეც ფუნქციონირებდნენ მსხვილი სამრეწველო საწარმოები. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლისას მსხვილი საწარმოების მუშაობაში გაჩნდა რიგი პრობლემა: გაჭიანურებული პრივატიზების პროცესი, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაპარტახება, გარანტირებული მომხმარებლის არარსებობა და ა.შ. ასეთ პირობებში კვების მრეწველობის მცირე ფირმები გაცილებით უკეთ მოერგნენ ახალ ბიზნეს გარემოს. ამას ხელი შეუწყო, როგორც მცირე ბიზნესის თავისებურებებმა ისე კვების მრეწველობის თავისებურებებმაც.

საქართველოში მცირე ბიზნესის ჩამოყალიბების საკანონმდებლო ბაზის ფორმირება დაიწყო 1990 -იანი წლებიდან, 1994 წლის 28 ოქტომბერს მიღებული იქნა „საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ“, კანონი აწესრიგებდა სამეწარმეო საქმიანობის სუბიექტების სამართლებრივ ფორმებს. 1999 წლის 23 ივლისს მიღებული იქნა კანონი „მცირე და საშუალო საწარმოთა მხარდაჭერის შესახებ“, რომელიც განსაზღვრავდა საქართველოში მცირე და საშუალო საწარმოთა მხარდაჭერის საკითხებს. 2000 წლისთვის დაფუძნდა მცირე და საშუალო საწარმოთა განვითარების ცენტრი, ხოლო 2002 წელს დამტკიცდა „2002-2004 წლებში მცირე და საშუალო საწარმოთა სახელწიფო დახმარების პროგრამა“, მნიშვნელოვნად გამარტივდა საწარმოთა დარეგისტრირების პროცედურები.

საინტერესოა, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდეგ როგორ განვითარდა კვების მრეწველობა და როგორია კვების მრეწველობის საწარმოთა რაოდენობაში მცირე და საშუალო საწარმოთა წილი. პრივატიზების პირველი ეტაპიდან დაწყებული, საქართველოში ადგილი ჰქონდა კვების მრეწველობის მსხვილი საწარმოების რესტრუქტურირებას და მათი ნაწილის გარდაქმნას მცირე და საშუალო საწარმოებად. როგორია სიტუაცია კვების მრეწველობის იმ ქვედარგებში, რომლებიც წარმოდგენილნი იყვნენ ძირითადად მსხვილი ფაბრიკა-ქარხნებით. მაგალითად საკონსერვო საწარმოები, საკონდიტრო საწარმოები, პურის ქარხნები, ლუდს ქარხნები და ა.შ.

საქართველოს კვების მრეწველობის საწარმოთა რაოდენობა ეკონომიკური საქმიანობის ძირითადი სახეების და ზომების მიხედვით (2003 და 2017 წლები) [5]

ცხრილი 1

საქმიანობის დასახელება	საწარმოთა რაოდენობა 2003 წელი				საწარმოთა რაოდენობა 2017 წელი			
	სულ	მსხვილი საწარმო	საშუალო საწარმო	მცირე საწარმო	სულ	მსხვილი საწარმო	საშუალო საწარმო	მცირე საწარმო
ხორცის პროდუქტების წარმოება	31	0	1	30	171	5	10	156

ხილისა და ბოსტნეულის წვენების წარმოება	5	0	1	4	21	0	1	20
ბოსტნეულის გადამამუშავება და კონსერვირება	14	1	1	12	234	1	10	223
რძის გადამამუშავება და რძის პროდუქტების წარმოება	18	0	3	15	131	2	5	124
პურის წარმოება, არახანგრძლივი შენახვის ცომეული საკონდიტრო ნაწარმის წარმოება	944	1	10	933	1782	3	19	1760
ხანგრძლივი შენახვის ნამცხვრისა და ორცხოზილის წარმოება	3	0	0	3	230	1	3	126
ღვინის წარმოება	113	2	12	99	314	4	20	290
ლუდის წარმოება	14	1	5	8	28	5	2	21
მინერალური წყლების და სხვა უალკოჰოლო სასმელების წარმოება	186	1	8	177	138	4	7	117
დისტილირებული ალკოჰოლური სასმელების წარმოება	24	0	3	21	52	1	2	49
ჩაისა და ყავის გადამამუშავება	52	0	10	42	98	0	2	96
კაკაოს, შოკოლადის და შაქრიანი საკონდიტრო ნაწარმის წარმოება	7	0	0	7	24	1	0	23
ნაყინის წარმოება	18	0	3	15	24	1	2	21
საფქველ-ბურღულეული მრეწველობის პროდუქტები წარმოება	72	0	6	66	108	2	10	96

განხილული ძირითადი ქვედარგებიდან როგორც ცხრილიდან ჩანს უმეტესობა სწორედ მცირე და საშუალო ზომისაა.

საინტერესოა, როგორია კვების მრეწველობის წილი მრეწველობის საერთო მოცულობაში?

საქართველოს მრეწველობის პროდუქციის მოცულობა და კვების მრეწველობის წილი მთლიან მოცულობაში

(2003 და 2017 წლები) [5]

ცხრილი 2

წელი	მრეწველობა სულ (მლნ. ლარი)	საკვები პროდუქტების (სასმელების ჩათვლით) და თამბაქოს წარმოება (მლნ.ლარი)	საკვები პროდუქტების (სასმელების ჩათვლით) და თამბაქოს წარმოება %%-ში
2003	1594,3	465,3	29,1%
2017	14994,9	3625	24,1%

როგორც ცხრილიდან ჩანს, 2017 წელს 2003 წელთან შედარებით გაიზარდა, როგორც მრეწველობაში წარმოებული პროდუქციის მოცულობა ასევე კვების მრეწველობაში წარმოებული პროდუქციის მოცულობაც, მაგრამ კვების მრეწველობის საწარმოთა ხვედრითი წილი საერთო გამოშვებაში 2017 წელს 29,1%-დან 24,1%-მდე შემცირდა. ამ მონაცემებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ საქართველოში იზრდება მრეწველობის სხვა დარგებში წარმოებული პროდუქციის მოცულობა, ან კვების მრეწველობის პროდუქციის ფასები მეტად იზრდება ვიდრე სხვა სახის პროდუქციისა.

თუმცა, საქართველოს მშპ-ში სამწუხაროდ, ისევ საკმაოდ მცირეა როგორც თავად მრეწველობის, ასევე კვების მრეწველობის წილი. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2017 წლის მონაცემებით მშპ-ში მრეწველობის წილი მხოლოდ 24,5 %-ს შეადგენს. ხოლო სკუთრივ მრეწველობის პროდუქციის მთლიან მოცულობაში კვების მრეწველობის წილი 2017 წლისათვის მხოლოდ 24,1%-ია. აქედან გამომდინარე, მშპ-ში კვების მრეწველობის წილი მხოლოდ 5,9%-ს შეადგენს, რაც ისეთი ქვეყნისთვის, როგორიც საქართველო, რომელსაც აშკარად გააჩნია მთელი რიგი უპირატესობანი კვების პროდუქტების წარმოების თვალსაზრისით ერთობ დაბალი მაჩვენებელია.

მიუხედავად ამისა სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის წინა წლის მონაცემებს თუ გადავხედავთ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მრეწველობა და მათ შორის კვების მრეწველობაც, მცირედით მაგრამ მაინც ვითარდება. მაგალითად 1999 წლის მონაცემებით მშპ-ში მრეწველობის წილი 8,7%-ს შეადგენდა, ხოლო კვების მრეწველობის წილი მხოლოდ 2,6%-ი იყო. 2003 წელს მშპ-ში მრეწველობის წილი გაიზარდა 9,2%-მდე ხოლო კვების მრეწველობის წილი მხოლოდ -2,6 %-მდე. 2012 წლისთვის მშპ-ში მრეწველობის წილი შეადგენდა 10,1 %-ს ხოლო კვების მრეწველობის წილი- 3,3%-ია. 2017 წლისთვის კი როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ მშპ-ში მრეწველობის წილი 24,1%, ხოლო კვების მრეწველობის წილი 5,9%.

სამწუხაროა ისიც, რომ მრეწველობის პროდუქციის გამოშვებას თუ გადავხედავთ რეგიონების მიხედვით, 2017 წლისათვის 40,2 % თბილისზე მოდის, ხოლო ყველაზე ნაკლები- 0,2 % რაჭა ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთზე.

რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში სუსტადაა განვითარებული კვების მრეწველობა და ის წარმოდგენილია მხოლოდ მცირე და საშუალო ზომის რამდენიმე საწარმოთი- ღვინის, წყლის, გარეული ხილის და სამკურნალო მცენარეების გადამამუშავებელი საწარმოები. რაჭაში არის იმის პოტენციალი, რომ განვითარდეს მინერალური წყლების წარმოება ეს სეგმენტი დღეისათვის ფაქტიურად აუთვისებელია. [2.გვ-12]

მცირე და საშუალო ბიზნესის მთავარ უპირატესობა ხომ ადგილობრივი ლოკალური რესურსების ათვისებაა ამ მხრივ საკმაოდ ბევრია გასაკეთებელი. საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის მიერ 2014-2016 წლებში ჩატარებულ „აგრობიზნესის საჭიროების კვლევას“ თუ გადავხედავთ, იმერეთისა და რაჭის მუნიციპალიტეტებში წამყვან დარგად სოფლის მეურნეობა და მეცხოველეობაა სახელდება, მაგრამ სუსტადაა განვითარებული ამ დარგის პროდუქციის გადამამუშავებელი საწარმოები. არის შესაძლებლობა, რომ ამოქმედდეს ან გაფართოვდეს კვების მრეწველობის საწარმოები, თუმცა, როგორც მოსახლეობა აღნიშნავს, ხშირად ვერც კი იგებენ იმ პროექტების შესახებ, რომელიც ხელს უწყობს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას. ამიტომ გამოსავალს ხედავენ საინფორმაციო შეხვედრებში, რომელიც წელიწადში რამდენიმეჯერ მაინც ჩატარდება და გააცნობს ადგილობრივებს იმ შესაძლებლობებსა და სიახლეებს, რომელიც საშუალებას მისცემთ განავითარონ ადგილობრივი წარმოება. ადგილობრივი წარმოების განვითარება კი მასტიმულირებელი იქნება მცირე ფერმერებისთვისაც, რადგან ისინი მცირე დანახარჯებით შეძლებენ წარმოებული პროდუქტების მიწოდებას ადგილობრივ გადამამუშავებელ საწარმოებისათვის.

„შიდა ქართლის რეგიონის განვითარების სტრატეგიას 2014-2021“-ს მიხედვით, რეგიონში ძირითადად კვების მრეწველობის საწარმოები გვხვდება, თუმცა ეს დარგი აქაც მცირე და საშუალო საწარმოების სახითაა წარმოდგენილი. რეგიონის ერთ- ერთ მთავარ მიზნად აქაც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავება - შენახვის ციკლის განვითარება სახელდება. მათ შორის: ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავება, წვენების, კონცენტრატების და მზა პროდუქციის დამზადება; სასაწყობო მეურნეობების, წისქვილების, მაცივრების, ხორცის დამამზადებელი პუნქტების შექმნის ხელშეწყობა და ა.შ. [4.გვ-9]

გურიაშიც სუსტადაა განვითარებული კვების მრეწველობა და ძირითადად მცირე და საშუალო საწარმოებითაა წარმოდგენილი ჩაის, ლუდის, უალკოჰოლო სასმელებისა და პურ ფუნთუშეულის წარმოება. შედარებით დიდი ზომისაა მინერალური და სასმელი წყლების საწარმო „ნაბეღლავი“. რეგიონში არის იმის პოტენციალი, რომ განვითარდეს სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოება და წარმოებულ იქნას ეკოლოგიურად სუფთა და საექსპორტო პოტენციალის მქონე კვების პროდუქტები. [1. გვ-11]

რაც შეეხება სამეგრელო ზემო-სვანეთს რეგიონს - საწარმოთა აბსოლუტური უმრავლესობა აქაც მცირე და საშუალო ზომისაა. ძირითადად არის ჩაის, ნაყინის, საკონდიტრო და ღვინის საწარმოები. ქ. ფოთში კი თევზის ზეთის, თევზის ფქვილის, ხორცისა და რძის პროდუქტების წარმოება. აღნიშნულ რეგიონში ისევე როგორც სხვა დანარჩენ რეგიონებში, ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამამუშავებელი საწარმოების დეფიციტია. [3. გვ-16]

დღეისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მოსახლეობის დაკმაყოფილებას ძირითადი სასურსათო პროდუქტებით. აღსანიშნავია, რომ საკმაოდ მაღალია ამ პროცესში იმპორტირებული პროდუქციის წილი. მიუხედავად იმისა, რომ კვების მრეწველობის მცირე და საშუალო საწარმოები გვხვდება საქართველოს ყველა რეგიონში, მათ მიერ წარმოებული პროდუქცია ერთობ მცირეა და სრულიადაც არ აკმაყოფილებს მოთხოვნებს. თუმცა, საქართველოს ნამდვილად აქვს პოტენციალი იმისა, რომ მცირე საწარმოებმა სათანადო ადგილი დაიმკვიდროს ქვეყნის ეკონომიკაში.

ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციაზე მოთხოვნა და ფასიც მთელ მსოფლიოში ყოველწლიურად იზრდება. საქართველოში ეკოლოგიურად სუფთა და კონკურენტუნარიანი სასოფლო-სამეურნეო და კვების მრეწველობის პროდუქციის წარმოების კარგი შესაძლებლობაც გვაქვს და ამ სახით მსოფლიო ბაზარზე მყარად დამკვიდრების პერსპექტივაც.

სასურველია რეგიონებში გაუმჯობესდეს ბიზნეს-გარემო, ინფრასტრუქტურა, შეიქმნას ბიზნეს ინკუბატორები, მცირე ბიზნესის დახმარების ადმინისტრაციები, გაყიდვების კომპანიები და ა.შ.

მიზანშეწონილია განხორციელდეს ორი დარგის სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის ინტეგრაცია. დღეისათვის საქართველოს ნამდვილად ესაჭიროება მსოფლიო სტანდარტების შესაბამისი კონკურენტუნარიანი კვების მრეწველობა. სასურველია გაიზარდოს ინვესტიციები ამ სფეროში და მაქსიმალურად იქნეს გამოყენებული ის პოტენციალი, რაც საქართველოს ამ მიმართულებით გააჩნია.

ლიტერატურა:

1. გურიის რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 <http://www.mrdi.gov.ge/>
2. რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 <http://www.mrdi.gov.ge/>
3. სამეგრელო ზემო სვანეთის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 <http://www.mrdi.gov.ge/>
4. შიდა ქართლის რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 <http://www.mrdi.gov.ge/>
5. <http://geostat.ge>

Development Trends of Small and Medium Enterprises (SMEs) in the Food Industry of Georgia

Maia Sanikidze

Doctorate Student at Caucasus International University

S u m m a r y

The food industry plays an important role in the development of the Georgian economy. Transition to market systems has brought new challenges to food industry. The article examines developing trends of food industry in Georgia.

Prior to the transition to a market economy, the industry was dominated by large companies. According to National Statistics of Georgia SMEs play the most important role in food industry. In 2017, 96% of enterprises were small-size companies, 2.8% of enterprises – medium size companies, and 1.2% of enterprises were large-size companies. The most SMEs have been concentrated in Tbilisi. The villages have been becoming unpopulated while there is an opportunity to bound effective labor force and youth in the regions through development of food industry.

Key words: *Small and Medium Size Enterprises (SMEs); Food Industry; Storage of Primary Products; Business Incubators; Regional Development; Administration for SMEs Assistance; Regional Development Strategy*